

СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті досліджено існуючі підходи до визначення поняття «банківські ресурси», уточнено визначення даної категорії, що охоплює форму прояву і цільове призначення, підкреслює організацію акумульованих коштів, розкриває механізм цієї акумуляції і джерела формування банківських ресурсів. Сформульовано класифікаційні ознаки за можливістю прогнозування, часом використання, джерелами формування, ініціативою та характером залучення і використання.

Ключові слова: банківські ресурси, банківська діяльність, ресурсний потенціал, комерційний банк, банківська система, банківські установи.

К. О. PALIANYCHKO

Odessa National Economic University, Ukraine

ESSENCE OF BANK RESOURCES AND CLASSIFICATION

Based on a critical review and analysis of the literature studied existing approaches to the definition of "banking resources," clarified the definition of this category, covering manifestation and purpose, the organization emphasizes the accumulated funds, reveals the mechanism of accumulation and formation sources of bank resources. Are formulated the classification criteria by the possibility of forecasting future use, by sources of formation, initiative and character involvement of use. It was determined that the greatest cause of discrepancies are criteria and initiatives of the sources of fundraising.

Keywords: bank resources, banking, resource potential, commercial bank, banking, banks.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Банківська система як основна ланка кредитно-фінансової системи будь-якої держави відіграє вирішальну роль у її економічному розвитку. Роль комерційних банків як регуляторів грошового обігу, центрів акумуляції тимчасово вільних грошових ресурсів і їх перерозподілу покладає на них велику відповідальність. Розвиток банківської системи України в сучасних умовах все більшою мірою визначається величиною і мірою використання ресурсного потенціалу комерційних банків, долею банківського сектору у створенні валового внутрішнього продукту.

Для здійснення комерційної і господарської діяльності банки повинні мати у своєму розпорядженні певні ресурси, які є активним елементом банківської діяльності. Комерційний банк формує свою ресурсну базу за рахунок залучення вільних грошових коштів юридичних та фізичних осіб і розміщує їх від свого імені на умовах зворотності, терміновості і платності. Ефективне формування та оптимальне управління своїми ресурсами дозволить комерційному банку тримати свої позиції на ринку та забезпечувати максимальну прибутковість на ринку банківських продуктів і послуг. Підвищення ефективності управління ресурсами комерційного банку є важливою і актуальною проблемою в сучасній банківській системі України. Але вирішення теоретичних питань щодо ефективного формування та оптимального управління ресурсами комерційних банків ускладнюється через відсутність однозначного визначення економічної сутності банківських ресурсів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів складної і багатопланової проблеми формування, розподілу і використання банківських ресурсів присвячені праці таких провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, як А. Мороз, Р. Тирка, Н. Барковський, О. Петрук, О. Заруба, Ж. Довгань, В. Хараман, М. Алексеєнко, Б.Луців, Ж. Мартинюк, О. Дударенко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковим напрацюванням учених щодо теоретичних і практичних питань формування, розподілу і використання ресурсів комерційних банків, існує потреба в подальшому їх дослідженні. Дана проблема вирішується за допомогою уточнення сутності категорії «банківські ресурси» та надання критеріїв її класифікації, що наочно відображають основні ознаки банківських ресурсів.

Постановка завдання. Мета даної статті – на основі критичного огляду та аналізу літературних джерел уточнити сутність категорії «банківські ресурси», сформулювати її класифікаційні ознаки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна роль банківських установ полягає в здійсненні посередницької діяльності щодо залучення вільних грошових ресурсів від суб'єктів господарювання та населення і розміщення цих ресурсів на ринку кредитів, валютному і фондовому ринках. В таких умовах для комерційних банків важливого значення набувають операції з акумулювання коштів та їх розміщенням на найбільш вигідних умовах. Від операцій з акумулювання коштів залежить розмір банківських ресурсів та масштаб діяльності комерційних банків.

Насамперед потрібно розглянути існуючі підходи до визначення даного поняття.

А. Мороз і М. Савлук розглядають ресурси комерційного банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються ним для виконання активних операцій [1, с. 30].

Такої ж думки дотримуються науковці Р. Тиркала [2], Н. Барковський [3], О. Петрук [4] та більшість економічних словників [5] характеризує банківські ресурси таким чином. На наш погляд, в даному понятті береться до уваги форма прояву банківських ресурсів, підкреслюється організація акумульованих коштів, але воно не розкриває механізм цієї акумуляції і джерела формування банківських ресурсів.

Вітчизняний науковець О. Заруба зазначає що «ресурсне забезпечення банку – це грошові ресурси, які становлять основу всіх видів активних операцій, продажу продуктів, послуг, що надаються комерційними банками» [6, с. 36]. В даному визначенні уточнено цільове призначення коштів, але не враховані джерела формування ресурсів. В навчальному посібнику О. Заруба трактує: «Банківські ресурси становлять всю величину коштів, які може використати банк для проведення своїх операцій, насамперед кредитних. Складовими ресурсів банку є його власні та залучені від інших юридичних та фізичних осіб кошти...» [7, с. 111]. Дане визначення ширше попереднього, але не розкриває механізмів акумуляції коштів.

У Словнику банківських термінів за редакцією А. Загороднього деталізуються види активних банківських операцій: «Банківські ресурси – це кошти, що є в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій» [8, с. 394].

На думку вітчизняного науковця Ж. Довгань «у вузькому розумінні банківські ресурси – це акумульовані банком вільні кошти економічних суб'єктів на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку». У широкому розумінні поняття «ресурс» (від фр. «ressources») трактується не лише як «засоби» і «запаси», а і як «можливості». Тому, окрім традиційних ресурсів, це поняття охоплює й реальні можливості банку не лише акумулювати грошові зобов'язання боргу чи власності, а й отримати прибуток від проведення дохідних банківських операцій» [9, с. 6]. Вказівка на цільове призначення коштів, механізм їх акумуляції є безперечною перевагою даної точки зору, але дане визначення не враховує такого важливого джерела ресурсів, як власний капітал.

Ж. Мартинюк також трактує поняття «банківські ресурси» у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні український автор розуміє традиційні банківські ресурси як акумульовані банком тимчасово вільні кошти господарства та населення на умовах виникнення зобов'язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою вилучення прибутку; ці кошти є вільною частиною пасиву балансу комерційного банку. У широкому розумінні Ж. Мартинюк включає в банківські ресурси реальні можливості не лише акумулювати кошти в зобов'язання боргу та зобов'язання власності, а й можливості вилучати прибуток від проведення дохідних банківських операцій [10, с.112]. Визначення поняття у вузькому розумінні детально розкриває сутність банківських ресурсів, вказує на головні джерела банківських ресурсів і основний напрям їх використання. Характеристика ресурсів банку у широкому розумінні розглядає проблему управління активами і пасивами банків як центральну.

В. Хараман в дисертації сформулювала авторське поняття банківських ресурсів як грошових коштів та вираженої в грошовій формі частки майна, що знаходяться у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення банківських операцій і надання банківських послуг для отримання прибутку [11, с. 8]. В даному понятті банківських ресурсів також зазначається цільове призначення коштів, але воно не охоплює всіх джерел походження коштів.

У результаті проведеного аналізу праць вчених-економістів, а також на основі узагальнених наукових поглядів, поєднавши всі попередні визначення, відкинувши суперечливі моменти і додавши неохоплені категорії, можна сформулювати ще одне визначення, яке на нашу думку, найбільш повно характеризує категорію банківських ресурсів: банківські ресурси – це сукупність власних грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні банків, акумулюються через емісію цінних паперів, залучаються від інших фізичних та юридичних осіб на основі зобов'язальних правовідносин, а також коштів внутрішньобанківського походження, у т.ч. результатів фінансової діяльності банку, що використовуються для кредитних, інвестиційних і інших активних операцій згідно з визначеними банком напрямками з метою отримання прибутку.

При формуванні ресурсної бази банк повинен аналізувати можливість використання різних джерел коштів протягом певного часу. Це дозволяє здійснювати збалансовану політику щодо управління активними і пасивними операціями та забезпечувати максимальну прибутковість при одночасному дотриманні вимог до ліквідності банку [12, с. 151]. Дана задача вирішується за допомогою класифікації ресурсів, що дозволить здійснити багатоступеневий, послідовний поділ обсягу поняття «банківські ресурси» з метою систематизації, поглиблення і отримання нових знань щодо критеріїв поділу. Оскільки вітчизняні науковці трактують поняття «банківські ресурси» залежно від класифікаційних ознак, пропонується ряд критеріїв їх класифікації, що наочно відображають основні ознаки даної категорії, найпоширенішою з яких є класифікація за джерелами формування (рис. 1).

Таким чином, банківські ресурси класифікують за можливістю прогнозування, часом використання, джерелами формування, ініціативою та характером залучення і використання. Найбільше розбіжностей викликають критерії джерел формування та ініціативи залучення коштів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведені дослідження дозволяють відмітити, що банківські ресурси мають найважливіше значення для комерційного банку і є засадничим чинником успішної його діяльності, оскільки формування ресурсів і надання кредитів знаходяться в тісному

взаємозв'язку. Ефективне формування ресурсів та оптимальне управління ними дозволить банку тримати свої позиції на ринку та завойовувати нові. На основі критичного огляду та аналізу літературних джерел встановлено, що відмінності в його трактуванні пов'язані з поступовим пізнанням відносин взаємозалежності чинників, зосередження уваги дослідників на окремих сторонах організації відносин по формуванню банківських ресурсів.

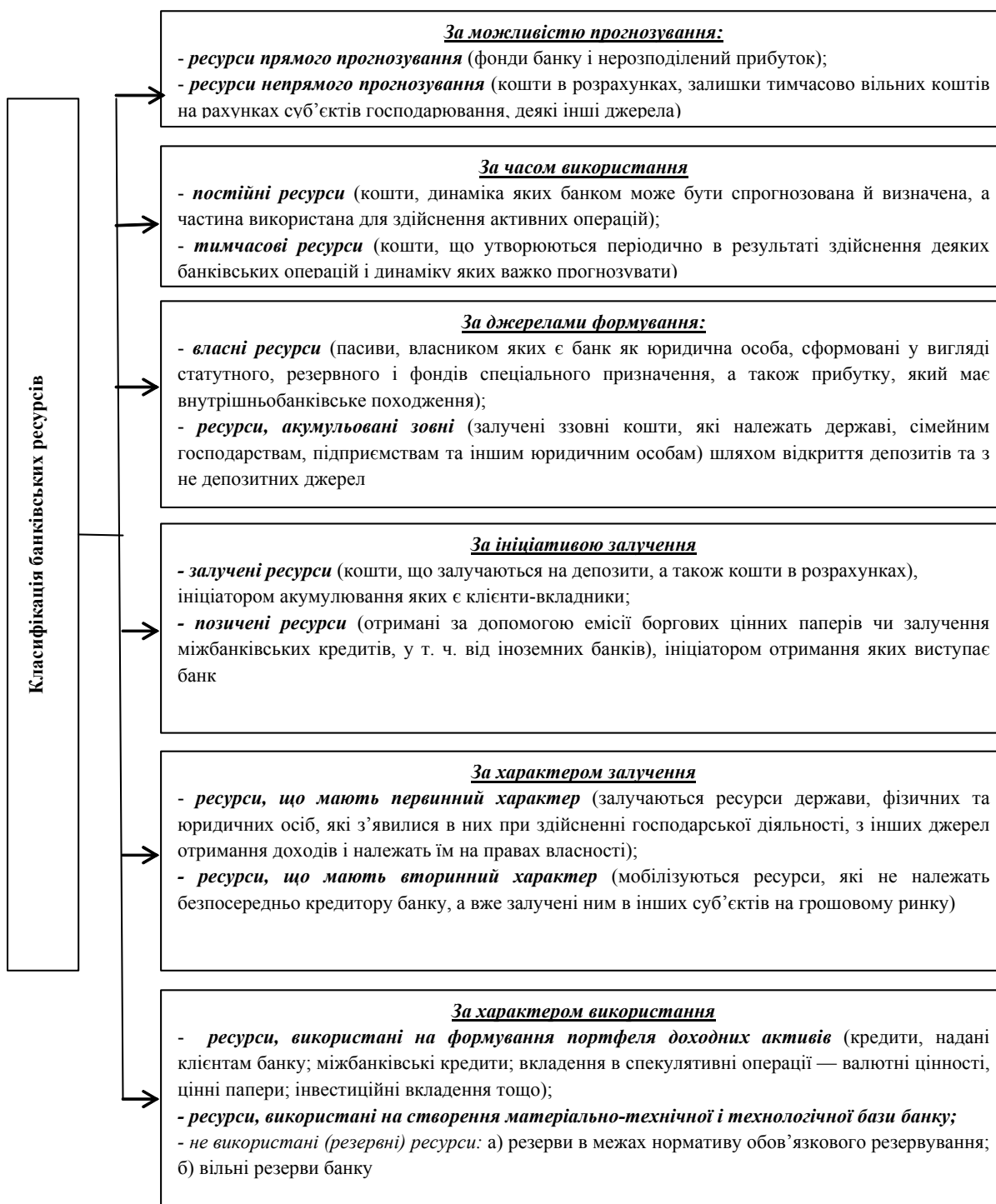

Рис. 1. Класифікація банківських ресурсів (удосконалено автором на підставі [12])

Уточнена автором сутність зазначеної категорії, поєднавши всі попередні визначення, відкинувши суперечливі моменти і додавши неохоплені категорії, охоплює форму прояву і цільове призначення, підкреслює організацію акумульованих коштів, розкриває механізм цієї акумуляції і джерела формування банківських ресурсів.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку мають бути питання формування банківських ресурсів і оптимізація ресурсної політики українських комерційних банків.

Література

1. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; [за ред. А. М. Мороза]. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.
2. Банківська справа : уавчальний посібник / ра ред. Р.І. Тиркала. – Тернопіль : Карт-бланш, 2001. – 314 с.
3. Организация и планирование кредита : учебник / Н.Д. Барковский, Т.К. Артемова, А.Т. Застрожева и др. / под ред. Н.Д. Барковского. – М. : Финансы и статистика, 1990. – 272 с.
4. Петрук О.М. Банківська справа : навчальний посібник / за ред. Ф.Ф. Бутинця. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.
5. Толковый словарь рыночной экономики / под общ. ред. Ф.А. Крутикова. – М. : Рекламно-издательская фирма "Глория", 1993. – 301 с.
6. Заруба О. Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі / О. Д. Заруба // Вісник НБУ. – 1998. – № 9. – С. 35–37.
7. Заруба О.Д. Банківський менеджмент та аудит : навчальний посібник / О.Д. Заруба. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
8. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
9. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: сформування та управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Ж. М. Довгань ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 19 с.
10. Мартинюк Ж.В. Ресурсна база комерційних банків / Ж.В. Мартинюк // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 112–114.
11. Хараман В. С. Формування ресурсів комерційних банків та їх оптимізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / В. С. Хараман ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2012. – 19 с.
12. Землячов С.В. Класифікація ресурсів комерційних банків на сучасному етапі розвитку банківської діяльності / С.В. Землячов // Финансы, учет, банки. 2011. – Выпуск № 1 (17). – С. 151–160.

References

1. Moroz A., Savluk M.I. and Puhovkina M.F. (2000). Bankivs'ki operatsii: pidruchnyk [Banking transactions: textbook], Kyiv: KNEU. 384 p.
2. Banking: tutorial. At edition prof. P.I. Tirkalo. Ternopil: Carte Blanche, 2001. 314 p.
3. Organization and planning of credit: Textbook // N.D. Barkovskii, T.K. Artemova, A.T. Zastrozheva and other, at edition of N.D. Barkovskii. Moscow: Finance and Statistics Press, 1990. 272 p.
4. Petruk O.M. Banking: tutorial / At edition of doctor of economic sciences, prof. F.F. Butinets. K.: Condor, 2004. 461 p.
5. Explanatory dictionary of market economy / Ed. F.A. Krutykov. M.: «Gloria», 1993. 301 p.
6. Zaruba O. D. The Resource providing of bank : development of model. Bulletin of NBU. 1998. № 9. C. 35-37.
7. Zaruba O.D. A bank management and audit: tutorial. K.: Libra, 1996. 224 p.
8. Zagorodnii A.G., Voznuk G. L. The financial economical dictionary. Kyiv: Knowledge, 2007. 1072 p.
9. Dovgan J.M. Resources of Commercial Bank: Forming and Managing: author's summary of dissertation for the receiving of the degree in Economic science candidate in speciality 08.04.01; Kyiv National Economic University. Kyiv, 2006. 19 p.
10. Martinuk J.V. Resource base of commercial banks. Finances of Ukraine. № 11. 1998. c.112-114.
11. Kharaman V. S. Forming of resources of commercial banks and their optimization: author's summary of dissertation for the receiving of the degree in Economic science candidate in speciality 08.00.08; Donetsk National University of Economics and Trade named after M.I. Tugan-Baranovsky. Donetsk, 2012. 19 p.
12. Zemliachov S.V. Classification of resources of commercial banks is on the modern stage of development of bank activity / S.V. Zemliachov// Finance Accounting Banking. 2011. № 1(17). p. 151–160.

Надійшла 05.05.2015; статтю представляє к. т. н. Карпінець В. В.